

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.732.01 у Державному
науково-дослідному інституті
МВС України

В І Д З И В

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Осадчого Володимира Івановича на дисертацію Коломієць Наталії
Володимирівни «Заохочення у кримінально-виконавчому праві:
теоретичні засади та практика застосування», представлену
на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Актуальність дослідження. Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами (ч. 2 ст. 50 КК України).

Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив (ч. 3 ст. 6 КВК України). Держава поважає і охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їх особисту безпеку (ч. 1 ст. 7 КВК України).

Важливу роль у виправленні засуджених відіграють заходи заохочення і стягнення, які застосовуються відповідно до нормативно-правових встановлень. Започаткована реформа системи виконання та відбування кримінальних покарань вимагає формування дієвої та ефективної системи заохочення засуджених до правомірної поведінки. Безумовно, що формування такої системи потребує неупередженого, об'єктивного та широкомасштабного наукового осмислення ситуації із заохоченням в цілому. Це можливо зробити лише в рамках всебічного монографічного дослідження, що і здійснено Н. В. Коломієць в дисертації «Заохочення у кримінально-виконавчому праві: теоретичні засади та практика застосування».

Слід відзначити, що заохочення у кримінально-виконавчому праві були, під різними кутами зору, предметом багатьох досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. Визнаючи їх вагомий внесок, варто відзначити, що комплексні дослідження проблем застосування заходів заохочення протягом останніх років не проводилися. Означене і характеризує актуальність теми дослідження, як важливої наукової проблеми, що потребує вирішення.

Отже, наявні підстави стверджувати, що дана дисертація є актуальним, важливим і новим дослідженням для кримінально-виконавчої, кримінологічної та кримінально-правової науки, правозастосовної практики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень, в якому на доктринальній основі, комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки визначено шляхи розв'язання правових проблем, пов'язаних з застосуванням заходів заохочення до осіб, які відбувають кримінальні покарання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1209-р, Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженої Указом Президента України від 8.11.2012 р. № 631/2012, а також інших державних програм і планів протидії та боротьби з правопорушеннями, середньостроковому плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. №275-р.

Дисертація виконана в рамках теми наукових досліджень кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету Чернігівського національного технологічного університету «Проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина у кримінальному провадженні» (державний реєстраційний номер 0116U003640). Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Чернігівського національного технологічного університету (протокол № 2 від 23.02.2015 р.)

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення та нове вирішення теоретико-прикладної проблеми застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають кримінальні покарання, що передбачає формування наукового підходу до розвитку інституту заохочення у кримінально-виконавчому праві, розробку пропозицій щодо удосконалення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування.

Визначена мета зумовила поставлення та розв'язання таких задач:

- вивчити стан наукової розробки проблем застосування заходів заохочення в кримінально-виконавчому праві;
- розробити методологічну основу дослідження заохочення в кримінально-виконавчому праві;
- дослідити правове заохочення як найвищу форму державного схвалення соціально очікуваної поведінки;
- проаналізувати заохочення як особливу форму стимулювання поведінки засуджених;

- визначити основні проблеми класифікації заходів заохочення, що застосовуються до засуджених;
- сформулювати значення заходів заохочення для виправлення і ресоціалізації засуджених;
- визначити співвідношення умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким з іншими заходами заохочення;
- визначити місце умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання у структурі заходів заохочення;
- проаналізувати процесуальний порядок застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;
- дослідити кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;
- проаналізувати види заходів заохочення, підстави та порядок їх застосування до осіб, які відбувають покарання не пов'язані із позбавленням волі;
- здійснити системний аналіз покарань не пов'язаних з позбавленням волі та заходів заохочення в європейських країнах;
- обґрунтувати пріоритетні напрямки розвитку кримінально-виконавчої системи шляхом імплементації міжнародного досвіду практики застосування заходів заохочення у вітчизняне законодавство;
- сформулювати пропозиції по удосконаленню законодавства про застосування заходів заохочення до засуджених.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері застосування заохочувальних норм у кримінально-виконавчому праві.

Предметом дослідження є заохочення у кримінально-виконавчому праві, теоретичні засади та практика застосування.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться на захист. Відповідно до мети і завдань дослідження у роботі використана сукупність дослідницьких методів сучасної гносеології, зокрема, діалектичний підхід – як філософський фундаментальний метод пізнання, що дозволяє розглянути правові явища в їхньому розвитку, взаємозв'язку і взаємодії; компаративістський та історичний; соціологічні методи (анкетування, опитування, вивчення офіційних, наукових та бібліографічних джерел); статистичний; логіко-юридичний.

Сутність обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається тим, що вони підтверджені певними науковими доказами і є переконливими. Звертає на себе увагу широка джерельна база.

Теоретичну базу дослідження складають наукові праці в галузі філософії, соціології, психології, педагогіки, теорії держави та права,

кримінального права, криминології, кримінально-виконавчого права, інших галузей знань, що містять положення щодо застосування заходів заохочення.

Нормативною основою дослідження є положення Конституції України, міжнародно-правових актів; норми кримінального, кримінально-виконавчого законодавства України.

Емпірична база. Дослідження здійснювалося не тільки на теоретичному рівні, але й шляхом вивчення матеріалів, які характеризують стан, структуру, динаміку застосування заходів заохочення до засуджених. В межах дослідження проведено анкетування 631 співробітника органів і установ виконання покарань, що здійснюють застосування заходів заохочення на практиці; судова статистика, статистичні дані органів і установ виконання покарань.

Важливість одержаних автором дисертації результатів для юридичної науки, правозастосовної і нормотворчої практики та рекомендації щодо їх використання. Викладені у Вступі та розділах роботи положення, які стосуються досліджуваних питань, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично та практично важливими, не повністю розроблені в науці, перспективні для дослідження.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції використовуються у:

– *нормопроектуванні та правотворчій діяльності* Верховної Ради України – використання рекомендацій дисертанта у процесі підготовки до прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін до чинного законодавства (Довідка від народного депутата України № 707 від 1 лютого 2018 р.);

– *правозастосовній діяльності* органів і установ виконання покарань під час реалізації нормативних положень кримінально-виконавчого законодавства щодо застосування заходів заохочення до засуджених (Акт впровадження Центрального МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 05 лютого 2018 р., Акт впровадження управління пробації Центрального МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 06 лютого 2018 р.);

– *науково-дослідній сфері* основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальших наукових розвідок, розробки теоретичних і прикладних питань;

– *навчальному процесі* положення дисертації були використані для підготовки навчально-методичних комплексів з дисципліни «Кримінально-виконавче право», науково-педагогічним складом кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету (Акт впровадження Чернігівського національного технологічного університету від 25 січня 2018 р.), Академії Державної

пенітенціарної служби під час проведення всіх форм занять з студентами при викладанні дисциплін «Кримінальне право», «Кримінальне процесуальне право», «Кримінально-виконавче право» (Акт впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 18 січня 2018 р. № 17/94), науково-педагогічним складом кафедри правових дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка під час проведення всіх форм занять з студентами при викладанні дисципліни «Кримінальне право» (Акт впровадження Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка від 12 січня 2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції автора оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах, зокрема: «Теоретико-прикладні засади правової науки: сучасний вимір: матеріали науково практичної конференції» (м. Запоріжжя, 25 грудня 2014 р.); «Модернізація системи професійної підготовки пенітенціарного персоналу: питання філософії права, педагогіки й психології, теорії і практики» (м. Чернігів, 6 червня 2014 р.); «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (м. Івано-Франківськ, 27 березня 2015 р.); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 part. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice» (Kosice, Slovakia, Marcu 30-April 2, 2015); «Євроінтеграційні процеси, як основа соціальної – економічної перебудови України» (м. Київ, 28 лютого 2015 р.); «Проблеми протидії злочинності у XXI столітті: вітчизняний та міжнародний досвід» (м. Чернігів, 24 квітня 2015 р.); «Модернізація системи вищої освіти в контексті закону України «Про вищу освіту» (м. Чернігів, 5 червня 2015 р.); «Теоретичні та практичні питання стану дотримання прав уразливих категорій засуджених та звільнених» (м. Київ, 19-20 квітня 2016 р.); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 part. Part 2.» (Slovak republic - Poland, April 19-23, 2016); «Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми» (м. Київ, 24 лютого 2017 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 3 березня 2017 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 16-17 лютого 2018 р.); «Сучасна університетська правова освіта і наука» (м. Київ, 23 лютого 2018 р.).

Положення дисертації обговорено на засіданні кафедри кримінального права і правосуддя Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертації викладено у 40 публікаціях, серед яких одна одноосібна монографія, 17 наукових статей опубліковано у виданнях, перелік яких затверджено МОН України як фахових з юридичних наук; 8 – у

зарубіжних наукових виданнях за профілем дисертації та виданнях перелік яких включений до науково-метричних баз; 1 – в іншому науковому виданні; 13 тез доповідей, що увійшли у збірники науково-практичних конференцій та семінарів.

Дослідження виконано дисертантом самостійно, з використанням новітніх здобутків вітчизняної та зарубіжної науки кримінально-виконавчого та кримінального права.

Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались. У статті «Кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким», написаній у співавторстві з С.І. Халимоном, дисертантом особисто запропоновано ряд законодавчих змін щодо зменшення рівня вчинення повторних злочинів серед осіб, які звільнялись умовно-достроково, авторський внесок складає 60%. У статті «Актуальні проблеми застосування амністії в Україні», написаній у співавторстві з А. О. Шванською, дисертантом особисто обґрунтовано та запропоновано необхідність законодавчого закріплення положення, відповідно до якого основною умовою застосування амністії є наявність позитивних змін у поведінці засудженого, авторський внесок складає 80%.

Все це дало автору підстави для посилення аргументації висновків роботи, а також підстави для формулювання пропозицій по вдосконаленню досліджуваних норм.

Структура дисертації відповідає предмету, меті, завданням і методології дослідження й дає можливість детально розкрити тему. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, що включають 14 підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 475 сторінок, з них: основний текст – 369 сторінок, список використаних джерел – 54 сторінки (556 найменувань), додатки – 35 сторінок.

Характеризуючи дисертацію в цілому, зауважимо, що її зміст викладено в авторській редакції. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації і разом з публікаціями здобувача адекватно відображають її основні положення та відповідають вимогам, що пред'являються.

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

Розділ 1 «Теоретичні та методологічні засади дослідження заохочення у кримінально-виконавчому праві» складається з двох підрозділів, у яких автор аналізує наукові доробки вітчизняних і зарубіжних учених щодо проблем, присвячених вивченню заохочувальних норм в кримінально-виконавчому праві та методологічні засади здійснюваного пізнавального процесу.

Досліджено зв'язок заохочення і покарання. З'ясовано, що те і інше перебувають в постійному русі, та одночасно в боротьбі за «панування» одного над іншим в конкретних соціально-правових історичних умовах. Констатується, що *на даний момент вектор правового прогресу направлений в бік заохочення*, до того ж на перший план виходить соціально-корисна активність індивіда і її відповідна оцінка та сприйняття за допомогою розгалуженої системи заохочень. *Покарання, хоча і залишається важливим елементом, але перетворюється на допоміжний інструмент для відновлення соціальної справедливості.* Тож, заохочення є важливим інструментом, за допомогою якого досягатиметься мета покарання – виправлення і ресоціалізація засуджених.

При цьому, тут же, в цьому підрозділі, читаємо: «Проте, *не можна говорити про безумовну перевагу заохочення над покаранням та навпаки*, оскільки безглуздим уявляється створення і вдосконалення режиму найбільшого сприяння для розвитку особистості без встановлення захисту її прав та інтересів, без досить жорсткої і продуманої системи правових покарань за їх порушення. Без заохочення покарання втрачає сенс, а без покарання заохочення стає беззахисною соціальною фікцією. Сучасна держава має гостру потребу в науковообґрунтованій концепції встановлення оптимального співвідношення і взаємодії заохочень і покарань в праві» (с. 21 Дисертації).

В цьому зв'язку запитання: *«Який все-таки стан співвідношення заохочення та покарання? Які додаткові аргументи автор може навести щодо причин, котрі обумовлюють боротьбу, про яку йдеться? Які чинники формують згадані умови? На чому потрібно зробити наголос для позитивного розв'язання проблеми?»*

В Розділі зазначається, що вирішальним фактором для призначення заохочення є саме правомірна поведінка та доведення виправлення засудженої особи, тобто фактично її статус визначається нормами кримінально-виконавчого законодавства, *не можна погодитися з тим, що інститут заохочення в кримінально-виконавчому праві є вторинним, похідним від заохочення у кримінальному праві.*

Запитання: *Що це означає? Що існують два однаких правових інститути? Щось інше? Необхідні роз'яснення в контексті існування правового інституту та порядку його застосування.*

Також автор приходить до висновку, що «порядок застосування заходів заохочення регламентується тільки КВК України та Правилами внутрішнього розпорядку установ виконання покарань. Однак, і ці нормативно-правові акти детально не регламентують *кримінально-виконавчі відносини, що виникають під час застосування заходів заохочення до засуджених осіб*, більше того після аналізу вищезазначених нормативно-правових актів виникає більше запитань, аніж відповідей» (с. 24 Дисертації).

Запитання щодо моменту виникнення кримінально-виконавчих відносин: *якщо автор стверджує, що кримінально-виконавчі відносини*

виникають під час застосування заходів заохочення до засуджених осіб, то в рамках яких відносин відбувається сам процес регламентування порядку застосування заходів заохочення?

Розділ 2 «Поняття заохочення у кримінально-виконавчому праві» складається з чотирьох підрозділів, в яких здійснено аналіз правового заохочення як найвищої форми державного схвалення соціально очікуваної поведінки; розкрито проблему розуміння заохочення як особливої форми стимулювання поведінки засуджених; проведено класифікацію заходів заохочення, що застосовуються до засуджених; встановлено значення заходів заохочення для виправлення і ресоціалізації засуджених.

Автор дає визначення поняття «заохочення у кримінально-виконавчому праві» – це *заходи впливу*, що виражені в заохочувальних нормах КВК України, *які застосовуються до засуджених* за виконання обов'язків, визначених законодавством і виявляються у зовнішньому схваленні відповідних дій засудженого (с. 91 та ін.).

Наявне й дещо іншим акцентом визначення згаданого поняття. Заохочення в кримінально-виконавчому праві – це виражена в нормі права, форма юридичного схвалення правомірної поведінки засудженої особи спрямована на формування *соціально-активної поведінки* (с. 10 Дисертації).

Крім того, в роботі також зустрічаємо термін «правове заохочення як найвища форма державного схвалення *соціально очікуваної поведінки*» (див., напр., с. 51 Дисертації).

В цьому зв'язку запитання: заохочення – це лише правова норма чи і процес її застосування? Зміст термінів «соціально-активна поведінка» та «соціально очікувана поведінка» різняться чи є тотожним?

Наводить визначення поняття «правомірна» (сумлінна) поведінка – це поведінка пов'язана з виконанням суб'єктом правових відносин своїх юридичних обов'язків *або* з досягненням їм загальноновизнаного корисного результату, що і є підставою для застосування правового заохочення.

Звернемо увагу, що в цьому визначенні альтернативно йдеться: а) про виконання юридичних обов'язків; б) досягнення загальноновизнаного корисного результату. Чому автор формулює згадане визначення саме шляхом протиставлення виконання обов'язків настанню корисного результату?

Цікаво викладено про мотиви, які спонукають засудженого до правомірної поведінки. Зазначається, що поведінка особи визначається не лише потребами, а й іншими суб'єктивними й об'єктивними моментами, пов'язаними з її задоволенням.

Запитання: в чому відмінність потреби від інших суб'єктивних та об'єктивних моментів, пов'язаних з її задоволенням? При цьому підкреслимо, дисертант також говорить, що потреби становлять сутність, основну рушійну силу різних видів людської діяльності. Отже, де місце «іншим суб'єктивним та об'єктивним моментам» у визначенні поведінки особи?

Дисертант вказує на необхідність на законодавчому рівні розробити механізм справедливої та ефективної системи стимулів законслухняної поведінки засуджених, розробити дисциплінарні методи впливу за незначні правопорушення і нові заходи заохочення, які б застосовувалися до засуджених, а також до підозрюваних, обвинувачених, які перебувають в слідчих ізоляторах.

Можливо, це і потрібно. Але чому дисертантом не розроблено власний проект такого документа?

Крім того, наявне питання щодо заходів заохочення до підозрюваних та обвинувачених, які перебувають в слідчих ізоляторах. Ці особи ще не засуджені. Вони можуть бути і виправдані судом (інакше кажучи, вони можуть бути невинними). Які додаткові аргументи на користь своєї позиції може навести дисертант?

Розділ 3 «Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким як форми заохочення засуджених» складається з чотирьох підрозділів, в яких розкрито співвідношення умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким з іншими заходами заохочення; встановлено місце умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким у структурі заходів заохочення; проведено аналіз процесуального порядку застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; досліджено кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

Проводить відмінність згаданих правових інститутів. Узагальнює теоретичні дискусії щодо «підстав» та «умов» застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким. Робить висновок, що умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким є такими нормами, застосування яких прямо залежить від схвальної поведінки засудженого. Зазначені норми кримінального та кримінально-виконавчого законодавства є заходами заохочення засуджених.

Показує недосконалість нормативно-правових актів, що регламентують процес підготовки матеріалів на засуджених щодо застосування заохочувальних норм. Вказує на необхідність розроблення єдиного нормативно-правового акта з питань застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням.

З метою подолання основних кримінологічних проблем застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, пропонує:

– впроваджувати заходи щодо подолання особистісних деформацій і криміногенних нахилів особи з метою формування правосвідомості,

соціальних навичок і вмінь, необхідних для їхньої подальшої адаптації в суспільстві;

– здійснювати заходи щодо залучення таких засуджених до суспільнокорисної праці (легальне працевлаштування, волонтерська діяльність, громадська діяльність);

– проводити тренінгові заходи з метою формування у таких осіб готовності до неухильного виконання вимог законів, доброзичливого ставлення до громадян, соціальних цінностей людини, її життя, здоров'я, честі і гідності, а також традицій людського співжиття, культури патріотизму;

– надання необхідної правової, юридичної, соціальної допомоги особам, які були умовно-достроково звільнені. Констатовано, що вчасно надана підтримка та допомога слугують тим фактором, що утримує особу від вчинення повторного злочину.

Пропонує повернути до КВК України норму, яка встановлювала контроль/нагляд за особами, що звільнялись з установ виконання покарань умовно-достроково.

Дисертант наводить кримінально-правове та кримінологічне поняття рецидиву. Зокрема, зазначає, що кримінологічним поняття рецидиву охоплюється вчинення злочинів особами, до яких застосовувалось покарання або заходи кримінально-правового впливу, незалежно від зняття чи погашення судимості.

Запитання: яка позиція автора щодо співіснування згаданих понять рецидиву? Якщо автор відстоює кримінологічне поняття рецидиву, то які аргументи на користь своєї власної позиції може навести?

Розділ 4 «Особливості застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі» складається з двох підрозділів, в яких досліджено заходи заохочення, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі в Україні та світі, проаналізовано підстави та порядок їх застосування та досліджено покарання, не пов'язані з позбавленням волі в європейських країнах та заходи заохочення засуджених.

Досліджуючи види заходів заохочення, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі та порядок їх застосування, показано, що серед покарань, які віднесені до таких, що не пов'язані з позбавленням волі, у переважній більшості відсутні заходи заохочення у їх класичному розумінні. Застосування заходів заохочення є виховною функцією, яку має здійснювати УОПП.

Сформульовано позицію, що відсутність заходів заохочення, які можна застосовувати до засуджених, які відбувають покарання у виді громадських робіт. Приєднується до позиції про збільшення верхньої межі громадських робіт до 520 годин, що, на думку дисертанта, **«дасть можливість запровадити відповідну систему заохочень – списання годин громадських робіт за сумлінне їх виконання»**.

Запитання: А що заважає «списання годин громадських робіт за сумлінне їх виконання» за чинних умов?

Констатує суттєву відмінність процедури підготовки матеріалів для подання до суду засуджених, що відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства, і не пов'язані з ізоляцією.

Доходить висновку про незацікавленість засуджених до виправних робіт та персоналу УОПП до такого заохочення як зарахування часу щорічної відпустки у строк відбування покарання (суттєво не впливає на правове становище засудженого; крім того, засуджені мало поінформовані про таку можливість. КВК України та Інструкція не зобов'язують персонал УОПП бути ініціатором такого заохочення).

Постає запитання: чому зарахування часу щорічної відпустки у строк відбування покарання суттєво не впливає на правове становище засудженого? Строк же покарання зменшується?

Розділ 5 «Основні напрями удосконалення законодавства про застосування заходів заохочення щодо засуджених осіб» складається з двох підрозділів, в яких сформовано та обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку кримінально-виконавчої системи через оновлення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства України шляхом імплементації міжнародного досвіду у вітчизняне законодавство.

З урахуванням світового досвіду обґрунтовано запровадити інститут **пенітенціарних судів**, при районних судах на тих територіях, де розміщені установи виконання покарань, які б займалися питаннями застосування заходів заохочення до засуджених (заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; умовно-дострокове звільнення).

Доцільним вважає використання досвіду США стосовно проходження засудженим індивідуальної виправної програми (в основі яких лежить психокорекція поведінки засудженого).

Обґрунтовує потребу внесення змін до кримінально-виконавчого законодавства України в частині включення в систему заходів заохочення ст. 100 КВК України, що передбачає зміну умов утримання засуджених до позбавлення волі і ст. 101 КВК України, яка регулює переведення засуджених до позбавлення волі.

Доводить можливість запровадження в якості одного із видів заходів заохочення **скорочення строку відбування покарання до трьох днів на місяць**.

Не заперечуючи в принципі позицію автора, все ж таки вважаємо бажаним навести додаткові аргументи щодо вироблення критеріїв оцінки (з тим, щоб можна було б усунути вплив суб'єктивного чинника), які будуть дозволяти визначити конкретну кількість днів, на які буде скорочуватись строк відбування покарання.

І чому автор вважає (які власні аргументи наявні), що скорочення строку відбування покарання, як заохочення, можливе саме до трьох днів на місяць?

Пропонує низку змін до ст. 82 КК України. Зокрема, визначає – «відбута частина строку покарання не може бути меншою шести місяців».

Запитання: на якому фактичному матеріалі ґрунтується така позиція автора?

Завершується дисертація висновками.

На додаток до вже висловлених, наведемо **кілька зауважень загального плану.**

1. Завданнями кримінально-виконавчого законодавства України є, зокрема, визначення порядку застосування до засуджених заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки. Відбування покарань ґрунтуються, в т.ч., на принципах раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом.

Таким чином можна говорити, що засобами впливу до засуджених є і заохочення, і примус. Яке їх співвідношення у виправленні засуджених?

2. Зазначається, що «...вирішальним фактором для призначення заохочення є саме вироблення стійкого механізму правосвідомої поведінки та доведення виправлення особою, **яка перебуває в установі виконання покарань**... (арештні доми, кримінально-виконавчі установи (виправні центри, виправні колонії) спеціальні виховні установи, слідчі ізолятори у випадках, передбачених КВК – В.О.)» (с. 9 Дисертації).

*В контексті наведеного, потребує пояснення позиція дисертанта щодо вироблення стійкого механізму правосвідомої поведінки та доведення виправлення особою, **яка відбуває покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських чи виправних робіт, виконання яких забезпечує у межах своїх повноважень уповноважений орган з питань пробації**.*

3. Дисертант опитав співробітників пенітенціарних відомств. Цікаво було б знати і думку засуджених.

4. В роботі зустрічаються терміни: «заохочення у кримінально-виконавчому праві», «правове заохочення як найвища форма державного схвалення соціально очікуваної поведінки», «заохочення як особлива форма стимулювання поведінки засуджених», «законодавство про застосування заходів заохочення до засуджених».

Зміст цих термінів ідентичний чи різниться? І чому?

5. Автор поділяє позицію, згідно якої **заохочення до засуджених за необережні злочини застосовуються без мети виховного впливу**, оскільки зазначена категорія засуджених не є суспільно небезпечною, а вважається **жертвою збігу обставин** (с. 11 Дисертації).

Якщо заохочення – це спонукання до якоїсь дії, переконанням, прикладом, похвалою, нагородженням і т.п., то хіба це не чинить виховного впливу на людину?

Крім того, виховання – це, в т.ч., систематичний вплив на світогляд, моральні принципи.

Накінець, чи завжди особи, засуджені за необережні злочини, є жертвами збігу обставин? Взяти хоча б для прикладу недавні події в м. Харкові – ДТП на вул. Сумській за участю Олени Зайцевої, внаслідок якого загинуло шестеро людей. За повідомленням засобів масової інформації, О.Зайцева не є жертвою збігу обставин.

Загалом же, говорячи про дисертацію, констатуємо, що робота написана на належному науковому та методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, розв'язує важливі теоретичні проблеми та має практичну значимість, є змістовною та аргументованою.

Автор в цілому вміло оперує правовими термінами при з'ясуванні питань, що розглядаються в роботі. Для підтвердження своїх висновків наводить численні цитати, часто вступає в наукову дискусію і відстоює власну точку зору – всі сформульовані автором висновки та пропозиції спрямовані на відстоювання власної наукової позиції.

Викладене говорить про те, що дане дисертаційне дослідження в цілому є змістовним, належно аргументованим та завершеним.

Наведені зауваження торкаються окремих положень дисертації, на загальну, в цілому правильну концепцію роботи, не впливають. Проте їх опрацювання, як на наш погляд, покращило б текст дисертації.

Загальний висновок по дисертації

Наведене дає підстави для наступного узагальненого висновку: дисертація Коломієць Наталії Володимирівни «Заохочення у кримінально-виконавчому праві: теоретичні засади та практика застосування» відповідає спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, є самостійним, цілісним, завершеним монографічним дослідженням актуальної і важливої для науки і юридичної практики проблеми.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій дана дисертація є вагомим внеском у розвиток конкретного напрямку вітчизняної науки кримінально-виконавчого та кримінального права, а саме проблем, пов'язаних із заохоченням засуджених осіб та відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р.

Враховуючи викладене, вважаю, що Коломієць Наталія Володимирівна на підставі прилюдного захисту дисертації «Заохочення у кримінально-виконавчому праві: теоретичні засади та практика застосування» заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Відзив підготував

**Завідувач кафедри правосуддя
Державного університету інфраструктури та технологій,
доктор юридичних наук, професор**

В.І.Осадчий

30 травня 2018 року

Відзив заведено В.І. Осадчий
Завідувач В.І. Осадчий

